

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Ivstitia Et Ivre Libri Decem, Reuerendi P. F. Dominici
Soto, Segobiensis, Ord. Præd. Theologi præclariss.**

Soto, Domingo de

Venetiis, 1608

Qvaestio IV. De iudicio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38878

cui qui id patitur: neq; verò pari, nisi ab aliquo qui id faciat. At verò si locutio sit formalis, quoniam hoc perpendendum est ex voluntate agentis & renitentia patientis, potest contingere, vt quispiam iniurius alteri sit, & tamen alter nullam patitur iniuriam. Vt si quis, v.g. aliquid alteri faciat animo ledendi & nocedi, quod tamè alteri nihil nocet, vt si alteri vendas rem pluris, quam valeat, animo fallendi: tamè alter sciens & prudens vult ex sua liberalitate illud dare. Nam si ex egestate emere cogitur, aut ad vsuras accipere, licet simpliciter dare velit, tamen quia dare nolle, in iniuriam, vt dictum est, patitur.

QVÆSTIO IIII.

DE IVDICIO.

S.Tho. 2. 2. quæst. 60.

ARTICVLVS I.

Utrum iudicium sit actus iustitiæ.

Vandoquidem de habitu iustitiæ dictum est, deque eius contrario iniustitiæ: habitus verò sit propter habitus: subsequitur, vt de eius potissimo

actu dicamus, qui est iudicare, vtrum sit actus iustitiæ? Et arguitur à parte negatiua vnusquisque, inquit j. Ethic. Arist. bene iudicat, quæ cognoscit ergo iudicium ad vim cognoscitiuam attinet. Vis autem cognoscitiua in moralibus per prudentiam perficitur, ergo iudicium functio est intellectua lis prudentiæ potius quam iustitiæ, que est in voluntate. Secundo, Apostol. 1. ad Cor. 2. spiritualis, inquit, iudicat omnia, homo autem per charitatem fit spiritualis, quæ per Spiritum sanctum cordibus nostris infusa, illa à terrenorum affectu per purgat, ergo iudicium officium est potius charitatis, quam iustitiæ. Tertio: Vniuscuiusque virtus proprium est rectum in sua propria materia iudicium perficere. Nam vt 3. Ethic. ca 4. ait Philoso. studiosus quisque est regula eorum quæ faciendæ sunt. Ille nam que res, inquit iustæ ac temperatæ dicun-

tur, quæ tales sunt quales vir iustus agit ac temperatus. Non ergo iustitiæ proprium est iudicare. Quarto: iudicare nõ nisi ad iudices & principes spectare videtur: iustitiæ autem vniuersalis etiam subditis communis est, ergo iudiciũ nõ est proprie iustitiæ munus. In contrarium est illud Pl. Quouf. que iustitiæ conuertatur in iudicium.

Quæstio vnica dissoluitur conclusionem. Iudicium actus est maximè proprius iustitiæ. Conclusio est ipso nominis sonitu, & compositione sit manifesta. Iudiciũ enim idem est, quod dicto iuris & iudicare, idem quod ius dicere, & iudex, idem quod ius dicens. Quo fit vt iudicare proprius sit actus circa ius. Ius autem, vt supra dictum est, est obiectum iustitiæ, puta iustum illud, quod per iustitiã constituitur in rebus ergo iudicare secundum suam primæuam ac naturam significationem, idem est, quod decernere ac definire id quod iustum est & ius, rectè autem censere ac definire rem aliquã procedit ex recto affectu atque habitu quo quis se habet erga eandem rem. Nam vt 3. Ethic. cap. 3. ait Philoso. qualis vnusquisque est, talis sibi videtur finis, vt qui castus est, bene iudicat de venerorum abstinentia, & qui sobrius, de abstinentia ciborum, ergo eadem ratione proprius actus iustitiæ est, iudicium rectum, hoc est recta determinatio iusti. Vnde Arist. 5. Ethic. c. 4. ait omnes ad iudicium tanquam ad iustitiam animatum cõfugere. Est enim iudex quasi viuens ac loquens iustitiã.

Nulla in conclusione later dubitandi ratio præter illas, quas argumenta facta petunt. Primum igitur sciolos atq; ex Dialecticis emergentes fallere posset, vt potè qui bus re in cortice aspecta apparere posset iudicium secundum suam genuinam significationem esse potius actum rationis, quã iustitiæ, eo quod iudicare idem est, quod ius dicere, dicere autem est loqui, quod non voluntatis, sed intellectus munus est, voces enim sunt signa conceptuum: atque adeo quales loquutiones voce proferunt, tales intellectus prius format. At verò res penitus inspecta aliter se habet. Enimverò cum nomen iudicij à iure descendat, fit, vt primum fuerit impositum, ad significandum rectam definitionem iustorum. Sed deinde deriuatum est ad significandum in vniuersum rectam definitionem aliarum virtutum circa propria obiecta,

Quartũ.

Conclõ rãsiua. Probatio.

Aristot.

Ad primũ arg.

OTO
iure
loquens
DIE
13

tam in speculatiuis, quam in practicis, puta rectam definitionem in materia temperantiae ac fortitudinis, &c. Ac petinde in scientiis id, quod dicitur de aequationem obiecti ad intellectum. In omnibus autem ad rectum iudicium duae sunt virtutes requisitae, scilicet & quae iudicium proferat, & quae potentiam iudicantis disponat, ut idonea sit atque apta iudicij rectitudinem. Prius autem proprium est rationis cuius est loqui, ut modo ostendebamus, posterius vero proprium est habitus bene efficiens potentiam ad obiectum: Qui quidem habitus de rebus speculatiuis, est speculatiuis existens in intellectu, in practicis autem est habitus efficiens appetitum, nempe in materia temperantiae, habitus temperantiae in materia fortitudinis, habitus fortitudinis. Nemo enim rectissime iudicabit aggredi, quando oportet, esse bonum, nisi qui fortis est, neque censebit melius, moderamine ciborum uti, quam illis immergi, nisi qui temperatus sit. Eadem ergo ratione iudicium est opus iustitiae tanquam inclinantis hominem ad rectum iudicium, prudentiae autem, tanquam proficientis. Haec enim virtus in omnium virtutum materijs iudicia profert. At vero ut recta sint, habitus, morales affectum praeparant. Quod si rursus scisciteris, utri ergo harum virtutum magis est proprium munus iudicare? Respondetur, quod propinquius conuenit rationi & prudentiae a qua profertur: sed tamen potissimum conuenit iustitiae, vnde habet ut si rectum. Quocirca Philo 6. Ethic. c. 12. Virtus inquit, moralis est, quae propositum ipsum efficit rectum, prudentia vero quae circa media negotiatur. Atqui per haec recte claret cur omnes virtutes prudentiae conestuntur. Nam cum prudentia sit, recta in omni materia morali iudicia proferre, quae rectitudinem a morali virtute recipit, non potest esse prudens, nisi qui sit omnibus virtutibus praedius, neque vice versa, vlla moralis virtus statim habebit virtutis sine prudentia quippe sine qua nequit suum exercere circa diuina, erga quae afficit appetitum ut perdonum sapientiae rectum feratur iudicium, iustitia vero afficit erga iustum naturale, & humanum voluntatem, ut iustus per prudentiam idoneum quoque profertur de ipsis iudicium. Ad tertium vero re-

spondetur quod etsi omnibus sit virtutibus, commune affectum parare ad rectum iudicium circa sua propria obiecta, est tamen differentia, quod cum reliquae virtutes, ut crebro dictum est, hominem ordinant ad seipsum, iustitia vero ad alium & vnusquisque sit suorum dñs, non autem eorum quae sunt, ad alterum, sit ut in ceteris virtutibus non sit requisitum iudicium nisi particulare ipsius studiosi, in materia autem iustitiae necessarium sit praeterea superioris, qui inter duos litigatores praedictet. Quapropter iudicium peculiaris virtuti iustitiae adscribitur, quam aliarum cuiuspiam. Ac perinde responderetur ad quartum, quod etsi priuatim iudicare etiam conueniat subditis iustitia pollutibus tamen quia haec virtus architectonicè in principe praesidet, in suisque ministris eius proprie congruit eiusdem virtutis potissimum actus: qui est iudicare, iusque dicere.

ARTICVLVS II.

Vtrum iudicare sit licitum.

Quaest.

Solutio.

Phyllofophus.

Rõ qua re virtutes cuncte prudentie cõnectuntur.

Ad secundum arg.

Ad tertium arg.

Constituto cuiusnam sit virtutis iudicare, subsequitur ut perscrutemur an sit licitum: Et arguitur à parte negatiua: Peccata non infliguntur nisi pro culpa decernitur autem iudicantibus ea peccata, quod iudicantur, secundum illud Matt. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini, ergo iudicare licitum est. Secundò, peccatori iudicare non licet, secundum illud ad Rom. 2. In excusabilis es homo omnis qui iudicas, in quo enim alterum iudicas, teipsum condemnas. Eadem enim agisque iudicas. Nemo autem est à peccato immunis. Nam si dixerimus, ait Ioannes quod peccatum non habemus nos ipsos seducimus nemini ergo licitum est iudicare, Contrarium nos autem cohortatur illud Deut. 16. Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, ut iudicent populum iusto iudicio.

Cum articulo proximo definitum fuerit, iudicium esse actum iustitiae, inde fit consequens iudicare esse licitum. At vero non ideo otiosus est praesens articulus quippe qui non tam adhibetur ad id demonstrandum, quam ad enarrandas constituendasque conditiones, quae ad iudicium requisitae sunt, ut sit rectum. Quapropter conclusio non tam titulo ad formam respondet, quam ad aequitatem recti iudicij

Conclusio autem est. Vt vnumquodlibet iudicium rectum sit, tria exiguntur, nempe vt procedat & ex iudicis auctoritate, & ex iustitiæ affectione, & ex prudentiæ rectitudine, quorum quolibet deficientie iudicium erit vitiosum, ac subinde illicitum. Probatur conclusio: Iudicium, vt dictum est, carens est rectum ac perinde licitum, quatenus actus est iustitiæ: Ad hoc autem vt sit actus iustitiæ, tria hæc commemorata requiruntur, ergo eadem omnino sunt ad rectum iudicium necessaria. Probatur posteriori pmissa. Propria enim iustitiæ vis est constructiua, cogere autem nemo potest alieni nisi illi sit subditus. Quod naturalium exemplo constat. Agens namque passum nõ vincit, nisi sit sibi intra suæ actiuitatis periodum subiectum, requiritur ergo principis iudicis auctoritas. Vnde Paul ad Rom 14. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat, aut cadit. Atque adeo cum sit vniuersalis omnium dominus, nemo inter mortales legitimus est iudex, nisi qui ab ipso iudicandi auctoritatẽ acceperit. Quocirca ad Ro. 13. Non est, inquit, potestas nisi a Deo & qui potestati resistit, ordinaioni Dei resistit. Et infra quemcumq; iudicem ait esse Dei ministrum, vindicem in iram ei qui male agit. Quo autem hæc potestas a Deo in homines per legem nature deriuatur, libro proximo sub titulo, De dominio, elucidabitur. Secundum, vt proxime dicebamus, quod ad rectitudinem iudicij requiritur, est vt proficiatur ab affectione & inclinatione iustitiæ, quod nulla alia indiget probatione, quam quod iudicium est proprius huius virtutis actus, tanquam animum ad iustum efficiens. Quo circa si quis iudicium iuri alicuius pariter quidpiam adimat, quod alteri tribuat, substantiam iustitiæ subuertit. Tertium autem, quod iudicij rectitudo postulat, est officium prudentiæ, cuius munus est iudicium profertre. Quia propter qui ius dicit, iustumque inter litigantes constituit, non tamen quando, vbi & quomodo secundum leges oportet, hac parte demolitur iustitiæ virtutem. Vnde iudicium cui auctoritas deest presidentis, dicitur vsurpatum: cui autem iustitiæ substantia, nuncupatur iniquum: sed quod sit absque prudentia, si absit iuris ordo, cenetur suspectum, si verò ex leuitate: & absque legitimum probationibus profertur, est te-

merarium. Circa harum autem conditiones singulas hoc primum animaduertito quod singularum defectus genere suo facit mortale peccatum. Iudex inquam qui vel nullam habens auctoritatem, vel alienam vsurpans, eum iudicat qui sibi non subditur lethaliter peccat, vt si iudex secularis in clericorum causas se inferat, etiam si a iure excommunicatus non esset, ipso facto mortali culpa commacularetur, perinde ac si priuata esset persona, immo & eo grauius, quod obrepta publicæ auctoritatis id faciat. Et si clericum bonis suis priuaret, vere esset latro, & si occideret, verè homicida. Secunda etiam conditio est oculatè perpendenda. Afferunt enim illud quod iudicium debet ex affectione & inclinatione iustitiæ procedere, amphibolum est, trinumque potest exhibere sensum. Primus est vt non fiat contra iustitiam. Atque hic est legitimus, vt scilicet vnicuique sincere tribuatur, quod suum est. Cuius idcirco defectus reddit iudicium iniquum. Secundus est, vt iudicium procedat ex affectu iustitiæ. Atqui huius defectus nunquam est peccatum mortale. Enimuerò si iudex iustitiam ferat sententiam, licet hoc non faciat ex habitu vel amore iustitiæ, quia improbus homo est, non peccat mortaliter, sed esset veniale delictum. Nam iudex cum sit iustitiæ custos eius affectu debet semper iudicare. Tertius denique sensus est, vt iudicium non feratur ex alio prauo affectu scilicet odio, amore, vel cupiditate: Atque huius defectus, peccatum erit secundum affectum ex quo procedit. Exempli gratia, Si iudex eum qui vere latro est, ac legitime talis comprobatus, patibulo affigit ex odio, non quidem peccat contra iustitiam, sed tamen contra charitatem, & si cupiditate pecuniæ id faciat, non quidem iniquus, sed auarus erit: & si cupidine inanis gloriæ, tunc erit vanus, quod venialiter peccabit. Quo circa licet ex odio occidat, non censetur homicida, sicut si esset priuata persona, quando quidem ius habet occidendi. Defectus etiam terit conditionis erit peccatum mortale. Vt si regulas & circumstantias iuris prætermittat, & dum persona priuata leuiter, ac temere de oculis iudicat. Potest autem fieri veniale ex leuitate materiæ, vt si iudex leues aliquos terminos iuris missos faciat,

Docu-
mentum.

Aliud
aduertē
dum.

TOTO
iure
loquas
3
DIE
13

- aut si quis quēpiam de re leui leuiter iudicet, vt in articulo proximo dicturi sumus.
- Ad secū dū arg. Augu.** Ad primum igitur argumentum varie a sanctis patribus respondetur. Aug. enim in sermone domini in monte, ait illic prohiberi iudicium temerarium, quod est de cordium intentione, aut de rebus incertis & occultis, de qua temeritate articulo proximo in eū dū est sermo. Hilarius verò ait prohiberi diuinorum iudicium, quæ cum captum exuperent nostrum, non sunt à nobis humanis regulis iudicanda sed simpliciter credenda. Sed Chryso. ait prohiberi iudicium ex animi amaritudine, de quo modo dicebamus. Et quamuis istæ omnes expositiones oculosculandæ sunt, illa tamē Augustini genuina esse censetur textui. Ad secundū arg. S. Tho. ad eundem argumentum diuus Tho. distinguens, respondet, videl. cet iudicem qui est in graui peccato publico, non posse iudicare alios qui similia aut minorum rei sūt præcipue quando illa peccata sunt publica. Et allegat pro se Chryso. id exhortantē super illud Math. 7. Nolite iudicare, & nō iudicabimini. Si verò iudicis peccata occulta sint, poterit quidem similes peccatores condemnare, si id cum humilitate faciat. Quod sententia Aug. confirmat, qui in libro de sermone Domini in monte ait, Si inuenimus nos in eodem vitio esse eō gemiscamus, & ad pariter conandum nos inuitemus. in hac autem responsione primum adnotandum est fuisse Vvicleff. eius que affectas qui asseuerauerunt per quodcunque mortale peccatum vna cum Dei gratia amitti & rerum dominium & omnem iudicandi potestatem, que Dei largitate recipiuntur, de qua hæresi libro sequenti sub titulo, De dominio, nonnullam sumus fracturi mentionem. Sed hac tamen prætermittā hæresi, fuerunt, suntque catholici, qui aiunt iudici qui delictis sceler, crimen esse sententiam in alium ferre peccatorem, non solum si in peccato sūt publico, propter scandalum, verum etiam si sit in occulto, quia officium iustitiæ ex affectu eiusdem virtutis non præstat. Qui enim in vno est scelere, omnibus ortus est virtutibus atque adeo iustitiæ habitus caret. Vnde citatus Paulus, inexcusabilis es o homo (sci licet peccator) omnis qui iudicas, &c. Et se cūso ad idem arguitur, cum iudex sit Dei minister, debet ei dum alium iudicat, assimulari, secundum illud L. eu. 19. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Immo & ratione naturali id ipsum constat. Docet enim Philotophus 2. de anima, vltim qui de coloribus iudicat, ab omni esse colore alienum, alias colorem quo inficetur, nullo posset obiecto percipere. In summa, quicūque sacerdos in peccato existens quantumuis occulto, si minus in sacerdotale in administrandis sacramentis exerceat, mortaliter peccat, vt cum alijs Theologis diuus etiam Thomas consentit 3. parte q. 64. art. 6. ergo eodem modo qui in peccato potestatem iurisdictionis exerceat. Nam sicut potestas ordinis, ita & iurisdictionis, vt ait Pau. ad Rom. 13. à domino Deo est. Accedit &c. quæ situm, de temporibus ordinandorum. vbi id ad monetur videtur. Fuit ergo ad eo celebris hæc opinio vt etiam S. Tho. ei aliquando subiecit, nemp. in 4. distinct. 1. q. 2. art. 1. vbi indifferenter suæ peccatum iudicis publicum sit, siue occultum, assenti peccatum esse mortale alium peccatorem solenniter condemnare. Quapropter & Caietanus quo libeto 2. q. 14. de hac re disputauit. Veruntamen his nihil obstantibus merito diuus Thomas sententiam in summa emendauit, hic. f. & loco citato tertia parte, qua sione 64. vt occultum peccatorem qui iudex est non censet mortaliter delinqueri iudicando. Colligimus ergo sententiam: hæc propositionibus. Prima: Iudici qui occulto ireritus est scelere, quātumque grauissimo, nihil excommunicatus sit vel suspēsus, subditos condemnare, siue de eodem crimine siue de alio dissimili, licet. Ratio est, quod nihilominus eiusmodi iudex habet iudicandi titulum. Est enim hæresis id negare. Itē potest habere prudentiam, & animi seruatūdi vnicuique ius suū, nihil ergo illi deest quo minus potestate iudicandi vtatur. Secus, si esset hæreticus, qui rōne excommunicationis iudex sedere non potest. Neque est simile de sacerdote, qui in peccato sacramenta administrat, nam ad hoc munus requiritur potestas ordinis, in cuius collatione confertur gratia, per quam dignus efficiatur atque idoneus administrandi sacramenta, quibus gratia cōferuntur. Et ideo sanctitate, vt aiunt, quam alijs præstat, vigere debet. Et hoc præcisè decretū est in eā quaesitum. Aliter aut censendum de potestate iurisdictionis. Reliqua verò argumēta id tātum euincunt, quod sit quædā defecta,

tia, vt qui alios iudicat, talem se gerat, quales subditos vult esse quos condemnat: & ideo forsitan erit veniale peccatum, cum peccator peccatorem condemnat. Nam vt supra diximus, facere iustum non ex habitu iustitiæ: non est peccatum si fiat ex affectu ne eiusdem virtutis, perque eius actum, & peccator quamuis careat iustitia infusa, potestatem habere acquisita. Sed erit veniale peccatum, eo quod cum quis alium iudicat, prohibetur se mundum esse à crimine, & ideo si non est talis, est quodammodo hypocrita quem taxat illic Christus. Quid vides festinam in oculo fratris, & trabem in oculo tuo non vides? Hypocrita, eijce prius trabem de oculo tuo, &c. Sed quia iniuriam non facit, non peccat mortaliter. Illud autem Apostoli ad Roma. 2. In quo alterum iudicas te ipsum condemnas, non sic intelligitur (vt ait S. Thomas) ac si simile peccatum, committat, sed quod alium condemnando, ostendit se dignum esse, quæ simili sententia condemnatur, iuxta verbum Domini, Luc. 19. Ex ore tuo te iudicio serue nequam. Postrema propositio S. Thomæ est, quod publicus peccator alios cõdemnas, mortaliter propter scandalum peccat: nam tunc iustitia in vilipendium venit apud populum nempe qui videt nõ habere eandem vim in iudice quam, exercet ipse in subditos. At vero licet in genere suo peccatum sit mortale, potest nihilominus fieri veniale ex leuitate materiæ. Et ideo adiecit S. Tho. si sit in grauioribus criminibus, & præcipue si sit in similibus vt si esset ipse publicus latro, & nihilominus latrunculos persequeretur: aut si publica admitteret adulteria, & adulteros nihilominus iudicio premeneret. Nam si esset, verbi gratia, fornicarius, & latrocinia homicidioq. vlesceretur, non esset mortale scandalum, immo quando crimen non esset infame, nullũ esset scandalum, vt si per auaritiã non esset elemosynarius quando deberet.

ARTICVLVS III.

Vtrum iudicium temerarium, puta ex suspitione procedens sit licitum.

In superioribus articulis de iudicio iudicis, quemadmodum sit licitum, dispu-

tarum est. In hoc autem sequitur vt de ini quo iudicio, quod non solum publico iudici, verum & priuatis vniuersis contingere vbi que assolet, dicendum sequitur, verum scilicet dum temere ex suspitione procedit illicitum? Standum enim à parte negatiua argumenta. Primum suspicio videtur esse opinio incertata de aliquo malo. Ait enim Philosophus 6. Ethic. suspitionem se habere & ad verum & ad falsum: de singularibus autem contingentibus haberi à nobis opinio nequit nisi incerta. Dum ergo humanum iudicium de humanis actibus singularibus & contingentibus concipiatur, si nullum licitum est iudicium ex suspitione, nullatenus iudicare licet. Secundo, per omne iudicium illicitum irrogatur alteri iniuria, nam cum iudicium rectum sit: actus iustitiæ, fit vt corruptum, fit actus iniustitiæ per suspitionem autem que intus in mente latet, nulla proximo irrogatur iniuria, ergo non est illicita. Tertio si iudicium ex suspitione esset illicitum, atque adeo, vt modo dicebamus, actus iniustitiæ, cum iniustitia genere suo sit peccatum mortale, fieret vt omnem temerarium iudicium esset genere suo lethale crimen. consequens tamen est falsum, nam vt glossa Augustini habet super illud 1. ad Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, suspiciones vitare non possumus ergo iudicium ex suspitione non est illicitum. Contrarium autem vnanimiter doctores consentunt cum Chrysolomus super illud Matth 7. Nolite iudicare, &c. vbi ait, Dominus hoc mandato non prohibet Christianos benevolentia alios corrigere, sed ne per instantiam iustitiæ suæ Christiani Christianos despiciant, solis plerumque suspitionibus odientes ceteros & condemnantes

Quæstio hæc præcipua est & ad humanos vius intellectu necessaria, quam ideo vt perspicue definiamus, animaduertendum est, temerarium iudicium multis nominibus esse existimandum. Primum de suo ipsius substantia, scilicet vtrum de alterius malo addubites, an vero suspicaris per incertam opinionem, vel forte certam sententiam feras. Secundo de causis, quibus ad sic iudicandum affectus es. Tertio, ex coniecturis que in te iudicium suspicionem pettrahunt. Et quarto de

Primũ argum. Aristot.

Secũdũ.

Tertiũ.

Glossa.

Chryso.

Funda-

mentũ di-

uile.

Quatu-

or gra-

P 4 illius

OTO
iure
colius
DIE
13

duo te-
merarij
iudicij.

Quid su-
spiciōis
nomen
designet

illius mali, quod alteri iudicando impin-
gis. Hæc ergo ut lucide euoluamus, rem ab
ipsa iudicij substantia exordiamur. Igitur
est D. Thom. tres duntaxat dignoscat, ta-
men quo perspicacior sit oratio, quatuor
gradus operæpretium est descerneret teme-
rarij iudicij, si tamen dubietatem illi annu-
meres. Primus est dubietas, dum scilicet
animus pendulus est, neutri parti contradi-
ctionis assensum perhibens. Ut si anceps
hæreas, an proximus tuus aliquo sordeat
crimine, nullum tamen proferens assen-
sum aut affirmatiuum aut negatiuum. Qua-
re gradus hic non eo attingit, ut sit iudi-
cium temerarium, quoniam nullum secum
affert iudicium. Secundus gradus est suspi-
cio, quæ est assensus vnius partis contradi-
ctionis cum formidine alterius, quam
Dialectici cum philosopho 6. Ethic. appel-
lant opinionem. Attamen impræsentia-
rum tria connotat Suspicionis nomen. Pri-
mum ut dictum est assensum cum formidi-
ne, id est, quod ita assentias vni parti non
sit omnino firmus, sed vacilles circa alte-
ram. Secundo qualitatem obiecti. Nam
& si opinio indifferens sit ad bonum & ma-
lum, tamen suspicio Latine in malum fon-
dat. Dicitur enim quis in suspensionem
venire, aut suspensione laborare, quando si-
nistra de illo concipitur habeturve opinio.
Etenim si sit de re bona, potius dicitur bo-
na existimatio. Tertio connotat eandem
nasci ex leuibus causis, puta cum de fe-
cretis cordium aut de occultis tenues con-
iecturas habemus, quæ suspensionem gene-
rare per se non possunt, nisi ob nostram
leuitatem, aut infectum animum, quæ i-
deo suspicio lineam iam inde ingreditur
temerarij iudicij. Temerarium enim pruden-
tiæ opponitur, ob idem est, quod si-
ne legitima causa in consilio conceptum
iudicium. At vero D. Thom. hos duos
gradus absque discrimine sub primo com-
plexus est. Discernit namque vti dicere
cepimus, tres solos suspicionis gradus.
Quorum primus, inquit, est dum homo ex
leuibus indicij de bonitate alicuius dubi-
tare incipit. Et hoc ait esse veniale pec-
catum. Veruntamen inter dubitare & su-
spicari profecto nec parum inter-
ualli, nam dubitare est pendulum absque
vlo assensu habere animum, suspicari
autem, si philosophum 6. Ethic. auſcul-
tes, est vni assentiri contradictionis par-
ti cum alterius formidine. Dubitamus,
namque certum astorum numerum, de
quo minime suspicamur. Igitur S. Thom.
eo non tam anxie verborum rigorem ob-
seruauit, quod cum neutrum sit peccatum
mortale, idem est vtriusque mortale iudi-
cium. Atque adeo siue nullus habeatur as-
sensus, siue formidolosus, sit vtriusque, &
dubitationis & suspicionis appellatione de-
notauit. Tertius ergo gradus, qui apud
S. Tho. secundus habetur, est cum quispiam
pro certo malitiam alterius æstimat ex le-
uibus indicij. Atque hunc gradum quam-
uis generali nomine appellet D. Tho. suspi-
cionem, plus tamen est quam suspicio.
Quartus denique gradus, qui illi est tertius
peculiariter ad publicum spectat iudicem,
nempe dum ex tali suspitione absque legiti-
mis testimonijs sententiam condemna-
tionis in quempiam profert. His ergo præ-
missis tribus conclusionibus, ut licet etiam
D. Th. non egrediamur, ad quaestionem re-
sponderetur. Prima suspicio primi ac secun-
di generis, ut nomine suspicionis dubieta-
tem, breuitat & gratia cum S. Tho. comple-
ctamur, est genere suo peccatum, non tamé
peius quam veniale, nisi ex suis causis vel
alio modo usque ad mortale procedat. Etenim
quod sit peccatum, inde patet, quod vnus-
quisque iure hoc gaudet naturali, ut bonum
apud quousque habere debeat sui existima-
tionem, quouque legitima testimonia sua
prodant delicta. Quare eiusmodi suspicio,
quippe quæ tale ius quadatenus, hoc est
sub dubio, violat, non nihil habet iniuriæ
etiam dum citra assensum dubitas, ut infe-
rius fiet euidentius. Adde quod est etiam &
quodammodo nocua, tum quod causa est
vt minoris æstimet proximum quam dece-
tur, & quem defectus habes, periculum est
ne & odio prosequaris, tum etiam, quod pe-
riculosa est vt eundem infames. Alias autem
causas inferius subiiciemus. Quod auté ge-
nere suo non sit mortale ex his liquet. Pri-
mum quod genere suo non expellit charita-
tem, mox, quod ad humanam tentationem
pertinet, sine qua vita nostra non ducitur,
vt gl. citata habet super illud 1. ad Corin. 4.
Nolite ante tempus iudicare. Vnde Augusti-
nus infert eiusmodi suspensiones. vix nos posse
vitare. Quapropter leuioris est culpa sine
assensione hæsitare, quam per illam suspi-
cari. Quod autem ex causis fieri possit mor-
talis, probatur. Triplici enim de causa
cau-

ni: Dimittite & dimittimini. His non obstantibus conclusio non solum verissima est, etiam extra hypocrisim, verum & eodem loco asseritur: qui etsi alias permittat expositiones tamen Augu. libr. 1. de sermone Domini in monte, expositore, & hunc quoque gratanter admittit. Ait enim id ipsum illic præcipi, vt facta quæ dubium est animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quin vero & hoc ipsum verba ipsa, Nolite iudicare & nõ iudicabimini: ostendit. Iudicare enim condemnationem includit. Exhortatur ergo nos Christus vt neminem condemnemur, ne in iudicio finali nos ipsi condemnemur. Immo si ab hoc iudicio abstinuerimus, misericordiam promeremur. Ad iungitur & illud ad Roman. 14. Qui non manducat, manducantem non iudicet. Vbi non solum hypocrite, qui in maioribus sunt criminibus verũ & vniuersi alias probi iudicare prohibentur: id enim sonat, Non manducans non iudicet. Et vt connexionem denotaret horum quæ sunt iudicare, & continere, prius dixit, Is qui manducat, nõ manducantem non spernat. Deniq. subiunxit, Et qui non manducat, manducantem non iudicet. Quamuis non sine causa in priori loco dixit, spernere, & in posteriori, iudicare, vt illic adnotauimus. Accedit denique & in eodem sensu iud. 1. ad Corinth. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoad usq. veniat dominus per illum nabit abscondita tenebrarum, vbi causam, ne iudices, non illam designat, quod & tu ipse delictor sis sed quod incerta sunt & obscura quæ tu pro certis ducis & claris. Fulcitur ergo conclusio non solum rationibus quas de rerum natura deprompsimus, verum & sacrorum oraculis. Superfunt autem circa singulas conclusiones dubiola minoris momenti. Et primum circa secundam, qua asseritur est iudicium temerarium genere suo esse peccatum mortale, aduertendum est tria esse ad id requisita. Primum, vt sit certum, scandum vt ex leuib. colligatur coniecturis, & tertium, vt sit de re graui. Certum autem iudicium vnam tantum conditionem in speculatione dicit, vt pura quod nihil prius habeat formidinis aut ambiguitatis admittum, quod ad scientiam spectat & ad fidem tam humanam quam diuinam, in moralibus autem, parum pro nihilo reputatur, & ideo

vbi ita firmus es in sententia vt ferè nihil dubites quasi certum iudicare censeris, ob idq. mortaliter peccas. Dum tamen tale iudicium non sit repentinum, quod certè in moribus etiam est perpendendũ, enimvero si cum vides iuuenem cum puella absq. arbitris colloquentem, subito ad iudicandum raperis, non est cur culpam mortale timeas, sed quando sedato animo & facta reflexionem eandem deliberando sententiam confirmas. De causarum autem leuitate, quæ culpam facit mortalem, nulla potest itabiliri certa regula. Et quidè. S. Tho. in solutione ad primum, nullas alias causas videtur approbare excusates iudicium a culpa, nisi quando quis per idoneos testes probatur malus. tunc enim ait licite iudicare quempiam posse, alterum esse malum. At vero id intelligendum est respectu iudicis, qui non debet rei euidentiã expectare, sed humanam certitudinem, quæ habetur per idoneos testes, citra quam tamè neutriquam debet precipitate sententiam. Nihilominus citra talia testimonia potest quisq. tam iudex quam priuatus excusari a culpa, etiam dum mente apud se certum fert iudicium. Laudi namq. Salomon titubuit tertio Reg. 3. quod ex verbis mulierum quarum altera annuebat puerum medium discindi, altera vero renuebat, iudicium elicit, vira illarum puerum peperisset. Haud tamen ob tale iudicium alteram puniuit, sed vera matri suam natum tradidit. Nulla ergo regula dari potest certior quã quod illæ coniecturæ & iudicia a culpa exculant, quæ virum prudentem & probũ ad sic iudicandum perducerent. Video hominem noctu scala fenestras conscendere, profecto absque culpa possum de illo certo malum iudicare. Vides etiam iuuenem & puellam secreto obscuro loco petulantem se amplectentes, nulla est culpa nisi de illis ferre iudicium. Nam vti 2. de anima auctor est Aristoteles, cogitare possumus cum volumus, opinari vero non, hoc est, abstinere à iudicando nõ est semper in nostra potestate. Tamen si iudex ex tali iudicio, quãuis vt priuatus homo possit illud absque culpa concipere, non debeat ad punitionem procedere, sicuti nec Salomon processit. Poterit tamen princeps atq. prelatas abstinere, ne talem suspectum ad magistratum & ad ecclesie administrationem assumat. Quo fit, vt quãto coniecturæ sunt leuio-

August.

Paulus.

Tria requiruntur vt iudicium temerarium peccatum mortale

leuiiores, tanto cæteris partibus peius in-
 graueat peccatum. & quanto sunt ipsæ
 grauiiores, tanto magis attenuantur. At-
 que inde fit rursus consequens quandoq;
 non posse certo definiti virtutis iudicium
 morale sit an veniale. Pari modo censend-
 um est de grauitate illius mali, quod al-
 teri iudicando inuis. Et enim Summiſtæ
 illud solum iudicium esse censent de graui
 malo, quando quis iudicat quempiam esse
 in peccato mortali. At vero quamuis re-
 gula plurimum vera sit, non tamen est om-
 nimode certa, sed potius aspiciendum est
 ad infamiam. Nam inde penditur iudi-
 cij grauitas. Quocirca vbi peccatum nõ
 esset tam infame iudicare quempiam esse
 in illo, non esset mortale, vt si facile cer-
 que iudicares aulicos vel alios perditos iu-
 uenes turpes amores cum mulierculis ge-
 nere, aut mihi item duello alium interfecis-
 se, quoniam ipsos hæc commisisse nulla-
 tenus pudet. Et conuerso quamuis ma-
 lum illud non esset peccatum, sed naturale
 nihilominus iudicium illius posset esse deli-
 ctum. Vt si de viro qui egregio loco &
 existimatione habetur, leui de causa cer-
 to iudicares esse infami sanguine natum.
 Nam & in hoc grauius illi iniurius es.
 Quare neque de hoc potest certa constitui
 regula, sed speculandum est an tale sit ma-
 lum, quod alter egregius fertet de se au-
 dire, quam si esse peccatum mortale. Ex
 his ergo gradum retro faciamus ad primã
 conclusionem inuestigantes, vtrum vsque
 adeo sit verum, suspicionem citra certitudi-
 nem non esse genere suo mortale crimẽ
 vt nunquam illic vsque possit crescere?
 D. enim Th. sic sentit videtur, & Caiet. sic
 sentit, dicens nullum iudicium citra certitudi-
 nem esse nisi veniale. Porro autem cõ-
 trarium videtur persuadere ratio, nam &
 si id pro regula merito sit habendum, est
 nihilominus excipiendum quando grauiſ-
 simum malum de honestissima persona su-
 spicaris. Regule enim morales non sunt
 tenore metaphysico expendendæ, sed ex
 iniuriæ quantitate. Et re vera si prudentiũ
 iudicium consulas, plus iniuriæ irrogas Pe-
 tro si cum formidine opineris incestuosum
 esse cum matre, aut cum filia, aut cum
 sorore, quam si certo crederes esse fornicari-
 um, multoq; vilius eũ sperneres, q; apud
 te in suspicionem veniret hæreticæ prauitatis,
 aut prodicionis reipublicæ, aut aliud

immanis sceleris, quam cum quem certo
 crederes minoribus criminibus irretiri.
 Deniq; postrema dubitatio est de illo qui
 citra assensum de bonitate alterius dubi-
 tat, quem in prima conclusione complexi
 sumus sub nota peccati venialis. Nulla
 enim apparet huius sententiæ ratio: quan-
 doquidem ille nullam fert mali iudicium.
 Imò vero virtuti potius dandum est, quod
 quis animum suspensum teneat, vbi ali-
 qua coniectura proximum notant. Respon-
 detur nihilominus quod etsi non sit tanta
 culpa quam suspicari, immo læpenuero,
 vbi coniectura ad prauum iudicium incli-
 nant, laude dignum sit iudicium suspende-
 re, tamen tam leues esse possunt vt illa et-
 iam animi suspensio sit culpa. Nam, vt su-
 pra diximus, ius habet quisq; non solum ut
 non habeatur de illo sinistra suspicio, ve-
 rum vt quisq; de illo existimationem ha-
 beat bonã. Et confirmatur hoc inde, quod
 certe si Petro qui de Ioanne bonam ha-
 bet existimationem, eandem illi adimeres,
 male faceres malum ergo est & te ex leuiſ-
 sima causa mere neganter habere circa
 proximum. Quin vero posset nonnunquã
 esse peccatum mortale. Equis enim am-
 bigat quin si videntes honestatem vitam-
 que integerrimam Ioan. Bap. sacratissime
 Virginis, vt de Deo eius filio sileamus de
 eius bonitate dubitent, graue committe-
 rent peccatum? re vera non est in dubium
 reuocandum.
 Ad primum igitur argumentum iam re-
 sponsum est, q; licet humanum iudicium
 non possint de singularib; omnino esse cer-
 tum: potest tamen quisque humano mo-
 re, scilicet dum idonea sunt testimonia, ci-
 tra iniuriã male de altero iudicare. Ad secũ-
 dũ respondet D. Tho. nihil aliud quã quod
 iudicium temerarium, licet non prodeat
 in publicum, nihilominus in mente est per-
 niciosum, quia est causa contemptus. At
 vero quo res apertius pateat, causas pseru-
 temur malignitatis eiusmodi interni iudi-
 cij, vtrum quando est certũ genere suo, sit p-
 se peccatum mortale. Apparet enim pars
 negatiua inde vera, q; cũ proximos per il-
 lud nihil detrimenti patiatur, neq; in sua
 persona, neque in rebus suis, non est cur tā
 nota condemnentur. Reperias respondẽ-
 tes satis esse vt sit mortale peccatum quod
 est a Deo prohibitũ, qui pro sua libertate
 potuit, q; cunq; voluerit prohibere: Isti aut

Postre-
ma dubi-
tatio.

Rãſio.

Ad pri-
mũ arg.

Ad secũ-
dũ arg.
Quæſti-
cula cir-
ca matre-
riã secũ-
di argu.

Summiſtæ
rũ regu-
la nõ est
vniuer-
ſalis.

Altera
dubita-
tio D.
Tho.

Caieta-
nus.

Solutio.

OTO
iure
LOIUS
DIE
15

non perpendunt hoc non esse malum quia prohibuit, immo eo prohibuit quia malum. Est enim ex his que sunt contra ius naturae, quae quidem in Evangelio praeter sacramenta quae ad religionem pertinent. Christus nobis duntaxat praecipit. Nequatis est si respondeas, iudicium esse illud malum, quia ordinem habet ad exterius damnum, puta ad infamandum. Enimus ro cum sit speculativum, non habet ordinem proximum ad opus: & ideo respondetur, quod quanuis nunquam extret foras, n suis lateris per se malum est mortale. Primum ut diximus, quia causa contemptus & odij. Secundo id patet, quia per ipsum infamas proximum tuum apud te ipsum, quando quidem malum de ipso concipis existimationem. Ex quo subsequitur argumentum ad id tertium. Si enim suspicio quam de Petro habeo sinistram, peccatum mihi nunquam esset mortale, sequeretur quod nequillam in aliorum mentes dispeigere, dummodo nullum aliud consequeretur damnum, nam si mihi metalis suspicio non est peccatum, neque illis esset sua, atque adeo nec mihi esset peccatum illa seminare. Quod tamen falsum est. Praeterea, est argumentum quod iudicare de occultis, est id usurpare quod est Dei proprium, secundum illud Pauli, Tu quis es qui iudicas alienum seruum? At vero dubium restat si tale iudicium, peccatum est genere suo mortale, utrum sit contra iustitiam, an vero solum contra charitatem. Quod quidem D. Tho. tractat in solutione tertij argumenti, quo quaerebat an genere suo sit mortale, & respondet suo obscure. Ait enim quod cum iniustitia sit circa exteriores operationes, tunc iudicium suspiciosum directe ad iniustitiam pertinet quando ad actum exteriorum procedit, & tunc est, inquit peccatum mortale. Subdit vero iudicium autem interiorius pertinet ad iustitiam secundum quod comparatur ad exterius iudicium: ut actus interior ad exteriorum, puta sicut concupiscentia ad fornicationem, & ita ad homicidium. Manet ergo obscura ac subinde dubia haec littera, quia non clare ait, iudicium quod non procedit ad exteriora, esse peccatum mortale. Nihilominus proculdubio tenendum est eiusmodi iudicium esse genere suo mortale peccatum, idque contra iustitiam. Distinguit autem D. Tho. duo illa membra quod iudicium imperativum actus

exterioris scilicet infamandi aut condemnandi, est directe contra iustitiam, ut in tertia cohaesione expressum est. Sicuti voluntas efficacis occidendi reducitur ad homicidium, iudicium autem speculativum quo non imperatur exterius opus, non pertinet directe ad iniustitiam exteriorum. Et in his stat differentia, videlicet directe, & indirecte. Sed nihilominus est peccatum mortale, ut in secunda conclusione dictum est. Sicuti ira & concupiscentia uxoris alienae cum consensu in delectatione licet non procedatur ad opus, est mortale. Enimusvero non solum efficacis voluntas occidendi, mortalis est, verum & internum desiderium mortis proximi aut grauis detrimendi, licet tu nolisdana illa dare.

ARTICULVS IIII

Utrum dubia sint in meliorem partem interpretanda.

Non satis est nosse, iudicium temerarium iniquum esse, sed explorare oportet utrum dubia debeamus semper in meliorem partem interpretari. Et arguitur a parte negatiua. Iudicium cum sit rationis opus, cuius perfectio in veritate consistit de illis potius ferri oportet, quae plurimum accidit, ut rarius fallamur, sed pluries accidit homines improbe agere, quam probe, nam cum sensus hominis ad malum ab adolescentia sua proni sint, ut Genes. 8 legitur, fit, ut quae ad modum habetur Eccle. 1. stultorum infinitus sit numerus, consultius ergo est dubia in malum quam in bonum interpretari. Secundo, ille pie & iuste viuit, auctore Augustino, qui rerum integer est aestimator, in neutra partem declinando? ille autem qui rem dubiam in partem sanioerem decernit, in alteram inclinat partem, ego minime id licet. Tertio. Homo eo modo debet diligere proximum quo seipsum, sed circa seipsum salubrius est dubia in deterioerem partem iudicare, secundum illud Job. 9. Verebar omnia opera mea, ergo & pariter vos debemus erga proximum gerere. In contrarium autem est illud ad Rom. 14. Qui non manducat, manducantem non iudicet, cuius glossa est, dubia in meliorem partem esse interpretanda.

Articu-

Suade pars negatiua.

Solutio quorundam.

Reprobatio.

Solutio vera.

Alterum dubium

S. Tho.

Explicit S. Thom. Distinguit autem D. Tho. duo illa membra quod iudicium imperativum actus

Articulus hic adeo est superiori annexus, ut per illum sit plurimum intellectus. Respondetur ergo vnica conclusione quæ ex superioribus colligitur. Vbiunque manifesta iudicia non apparent, quæ malum proximi indicent, debemus cuiusque bonam habere existimationem, atque adeo in meliorem partem id quod dubium est interpretari.

Conclusio inquam ex superioribus colligitur. Vnuiusque ius habet ut bona de se vbi que habeatur existimatio, quousque sua delecta eum legitime probat: ergo qui circa idonea testimonia sinistra alterius concipit opinionem, iniurius illi est, atque adeo in meliorem partem tenemur ambigua signa decernere.

Conclusio nulla præter superiorem indiget disputatione, nisi hoc forsitan sciscitetur, utrum dubia teneamur in meliorem partem positivè interpretari, id est assentiri meliori parti: an satis est negativè, id est non malè iudicare? Enimuero cum aliqua exterior ambigua iudicia alieni vitij, difficile profectò est contrarium habere assensum. Si autem dicas satis est animum suspendere, in contrarium emergit statim argumentum quòd intellectum continere difficile quoque est Caiet. hic arbitratur satis esse negativè nos habere. Nihilominus id nemini suadere audeam. Immo vix potest regula constitui certa, sed confugiendum est ad prudentiam. Distinguendum inquam in primis an illum cuius dubia signa apparent, antea noueris, an verò sit tibi ignotus. Si enim in bona est apud te existimatione, peccatum esset propter signa dubia illam mutare, maius, scilicet minusve secundum signorum conditionem. Si autem eum non noscis, tunc arguit hic Caiet. quod non est prudentia in tali casu assensum melioris partis concipere: eo quod illa neutra signa natura sua talem assensum non generant, & ideo nulla, inquit est obligatio bene assentire. Quare consulto ait, negativè dixit Christus, Nolite iudicare: & non dixit, Bene semper iudicare. Attamen contrarium citius crediderim, respondimusque illi, quod etsi tales coniectura bonum assensum non generent, ius tamen natura nos cogit non solum ne male de homine vilo opinemur, sed etiam dubia signa, verum ut de omnibus non obstantibus ambigebis iudicis, opinemur. Igitur conclusio in-

telligenda est positivè, nisi casu quo indicia usque adeo yrgerent in sinistram partem ut satis esset vtriusque assensum cauere. Tunc enim consilium est mentem ab eiusmodi cogitationibus dimouere. Quando vero iudicia iam non sunt dubia, sed eousque efficacia ut virum prudentem & probum mouerent nulla est obligatio in meliorem partem illa interpretari. Christus ergo non ideo dixit negativè, quia satis sit assensum suspendere, sed quia bonam existimationem, quam iure natura tenemur de vno quolibet habere non debet in nobis leuibus causis extinguere.

Ad primum igitur argumentum responderet S. Thom. quòd etsi qui dubia in meliorem partem interpretari frequentius fallatur, tamen melius est frequentius falli per bonam opinionem de aliquo malo homine, quam rarius falli habendo malè de aliquo bono, quia ex hoc nascitur iniuria, ex illo autem nulla. Sed contra, falsitas est malum intellectus, ut puta qui ad omnium veritates iudicandas natus est, nemo autem tenetur malum sibi proprium seu procurare, seu incurrere ad euitandum malum proximi: ergo consultius est in sinistram partem iudicium deflectere. Caietan. putat se per hoc satis respondere quod San. Thom. non absolute ait cum qui in partem saniorum iudicando propendet, in pluribus casibus falli, sed quod pluries fallitur quàm si in sinistram partem vergeret: cum quod stat quod non frequenter fallatur bene iudicando. Hanc ego tamen solutionem non intelligo. Nam & vim argumenti fati- tis est id quod ipse cum Diuis Thomas concedit nempe quod pluries fallimur bene iudicando quàm falleremur iudicando malè: & ideo responsio est quod bonum uirtutum moralium non est pensandum secundum bonum intellectus simpliciter, sed in ordine ad agendum cuius proximum principium est appetitus: homo enim, ut supra diximus, non dicitur bonus propter virtutes intellectuales absolute consideratas, sed propter morales quæ circa actiones uersantur. Quo fit ut nonnunquam iudicium falsum speculatiuum generet uerum dictamen practicum: veluti Jacob ex illo falso. Hæc est Rachel, in tulit illud uerum, Hæc est a meo cognoscenda, quod quidem ob ignorantiam inuincibilem uerum fuit. Quocirca

Primæ argum.

Replica Solutio.

Caiet.

Refellit Caiet.

Solutio auctoris

Ratio conu.

Probatio conclusio.

Dubitatio.

Caiet.

Solutio propof. re dubitationis.

Reprobatio, Caiet.

SOTO
iure
Caiet.
DIT
13

**Nova
ratio in
Caieta.**

dum iudicio Petrum esse bonum licet speculatiue fallat, tamen quia iudiciu est con forme appetitui recto, fit vt moraliter atq. adeo simpliciter bonum sit. Ob id que cum homo secundum moralem regulam iudicium intellectus informat, non eligit simpliciter malum, sed secundum quid simpliciter autem bonum. Hanc enim ob causam supra diximus iudicium esse actum potius iustitie, bene afficientis animum ad proximum quam rationis illud preferentis. Quocirca non satis digna responsio illa mihi apparet. Caietani & alioru, quod quia ex duobus malis minus est eligendu est falsa opinio malum proprium sit nihilo minus quia minus est, ea est eligenda. No inquam verum est esse simpliciter minus malum. Nam bonu intellectus, puta intellectualis virtus ut supra demonstraui mus, simpliciter est melior bono voluntatis: sed tamen quantum ad mores attinet, iudicium cum periculo falsitatis formare ad cauendam iniuriam, non solum minus est malum: immo simpliciter non est malum, sed secundum quid. Malum speculatiuum. Eo potissimum qd error circa singularia contingentia non est simpliciter malum intellectus, sicuti neque ad eius perfectionem simpliciter attinet cognoscere eoru veritates sed uniuersalium, quibus non potest subesse falsum, vt statim ait S. Tho. in solutione secundi. Adde quod neq. eligetur tale malum. Nam quando iudicia sunt clara, non est prudentia bonum formare iudicium sed quando sunt dubia id tantum est verum quod intellectus exponitur falsitatis periculo. Ad secundum respondetur diuersam, esse rationem iudicandi de rebus ab illa qua est iudicandi de personis. Cum enim de rebus speculatiue iudicamus, nihil nocenti imminet proximo, ob idque simpliciter est tunc veritas indaganda, qua bonum est intellectus. Ac perinde in rebus dubijs suspendendum est iudicium ne precipitio falsitatis intellectum obijcias, Et de hoc loquitur August. quando autem iudicium est de personis tunc quia bonum malumque attenditur secundum illum de quo iudicatur nempe de eius honore aut contemptu ad cauendam citius iniuriam decemus esse attentis: praesertim qd error circa singularia, ut iam modo dicebamus non e regione opponit bono simpliciter intellectus. Ex his prudē-

**Ad secū
dū arg.**

August.

tiam, collige qua discernas iudicium temere speculatiuum, non esse mortale peccatum, nisi dum illud ad personam applicas, licet enim dum uideas cadauer occisi hominis, iudices mortale fuisse peccatum illum occidere & quamquam dum audis talem propositionē, qua haeretica est fuisse assertam, iudices peccatum fuisse illam ex animo asseruisse nullum tamen peccatum admittis, sed quando sine causa legitima iudicas huc fuisse aut homicidam aut haeticum. Tertium argumentu per egregiam regulam qua sibi respondeatur expostulat. Interpretari namque quidpiam in deteriorem partem, suspicando scilicet ex leuibus causis, bifariam uis uenit scilicet vel definitiue vel suppositiue. Prior modus est quem dicimus esse illicitum. Posterior vero scilicet non definiendo sententia, sed ex suppositione, si forte ita est non ad laedendum, sed obuiuandum periculo vel proprio vel proximi non iniustitia, sed prudentia opus est. Vides hominem que suus habitus subindicat esse furem, & si non debeas definitiua sententia id credere, neque uero suspicari ad nocendum, licet tibi tamen non illi tuam domum credere: Sicut dum filiam habes uirginem, licet tibi inuenies ab eius colloquio abigere. Et pari modo in re propria. Dum uident tibi opera tua nitida esse in conspectu Dei, que quidem opinio periculosa semper est, debes illa timere ne aliqua macula sint infecta. Aliena uero opera, bona iudicare, nulli nos offert periculo. Ex his sequitur, qd etsi dum male de aliquo suspicaris qui in promptu est vt ad aliquam dignitatem eligatur, posses tu illi refragari tuam subitico suspicionem; tamen illam in aures aliorum disseminare ut hominem infamia respergas, minime fas est nisi suspicio legitima de causis esset tibi certa; & uideres in perniciem reipublice talem electionem uergeri tunc enim nisi secretum esset sacramentalis confessionis, liceret illam impedire. Et vice uersa, tam leuis esse potest tua suspicio vt neque teipsum debeat cohibere quo minus eum eligas, si alias idoneus est.

ARTI-

ARTICVLVS V.

Utrum super sit secundum legis scriptas iudicandum.

Cum iudicium, ut dictum est, actus sit iustitiæ, regula autem iustitiæ sint leges, merito queritur utrum semper sit secundum leges scriptas iudicandum. Et arguitur à parte negatiua: Iudicium iniustum ubique cauendum est & uitandum, quandoque autem scriptæ leges iniquitatem continent, secundum illud *Isaia. 1. 0.* Vt qui condunt leges iniquas, & scribentes, iniustitias in scripserunt, ergo non semper est secundum scriptas leges iudicandum. **Secundo**, iudicium oportet esse de singulis casibus, lex autem scripta ut *Philosophus. 5. Ethico cap. 10.* auctor est, non potest singulos comprehendere, ergo quandoque necesse est contra legis uerba agere. **Tertio**, Lex ad hoc scribitur, ut legislatoris mens fiat subditis manifesta, quandoque autem usu uenit ut si legislator presens adesset, aliter iudicare, ergo tunc licet contra scripturam mentem legislatoris sequi. **In contrarium** est sententiam *Augusti in lib. de uen. relig. ubi ait.* In istis temporalibus legibus, quâquam de his homines iudicent cum casus inuenerint, cum tamen fuerint instituta & firmata, non licebit iudicibus, de eis iudicare.

Questionem hanc plenariè *lib. 1. discussimus q. 6. art. 8.* Sed quoniam presenti loco congruenter iterum eam mouet. *S. Th.* opus est ad idem respondere, quoniam non deest quod prærer illie definita adnotari etiam hic possit. Respondetur ergo per distinctionem duabus conclusionibus. **Supponendum** namque in primis iudicium nihil aliud esse quamdam iusti definitionem & constitutionem. Est autem iustum duplex, ut in superioribus sæde dictum est. & *Aristo. 5. Ethic. ca. 7.* docet, scilicet aliud naturale, nempe quod ex natura rerum absolute consideratarum pullulat. Aliud uerò positium, quod *Philosophus* appellat legitimum, nempe quod humano condito & arbitramento positum est. Sit ergo prior conclusio: Quando scripta ius naturale continet, nequaquam licet neque principi neque subditis contra illa agere, sed semper est secundum eam iudicandum.

Et ratio in prout, quoniam cuiusmodi leges non sunt illius iusti constitutione, sed tantum declaratiua. Quare earum iustum, non ex legibus, sed lex rebus ipsis totum suum habet robur. Ut patet in præceptis Decalogi, & in his quæ necessaria consequentia illic implicantur ideoque adeo sancta sunt & firma, ut neque Deus, quatenus legislator super illis valeat dispensare, ut *lib. 1. q. 3.* disputabamus. Atqui hæc de causa nõ huc simpliciter in quæstione profertur, utrum sit semper secundum leges iudicandum. Nam de naturalibus quarum lumen Deus consignauit in mentibus nostris, nequaquam hæsitare licet, quo minus sit semper secundum illas iudicandum, sed peculiariter quæsitum est de legibus scriptis, inter quas connumerantur humanæ.

Subditur ergo posterior conclusio, Quædo lex scripta est humana necessarium nihilominus est tam principi quam subdito secundum illa iudicare, quatenus iuri nature nõ repugnat. Probatur: Quoniam leges huiusmodi etsi non sint declaratiua naturalis iusti, sunt tamen constitutiua iusti quod humano condito secundum regionis temporumque conditiones visum est expedire. Et ideo inquit *Arist.* quod quamuis antea quam ponerentur nihil referebant, tamè, postquam posite sunt, iam referunt. Conclusiones istæ non solum inferiores iudices, sed & principem ipsum comprehendunt, qui quidem secundum leges iudicare tenetur: nõ secundum naturales, verum & secundum illas quas ipse sui que maiores tenent, quâdiu causa nõ incidit ut mutentur. Tametsi discrimen inter sit, quod inferiores iudices neque illas interpretari. Quod tamen in facultate principis positum est, Vnde quo casu potest super legem dispensare, potest etiam & contra legem iudicare. Ut si capitis condennatus, quam commodissimus esset rei publicæ posset ob illam publicam commoditatem illum donare vita. Hæc autem omnia *lib. 1. satis ac super pro capto nostro, tum discussa sunt, tum etiam definita.* Quod autem hic dubium Theologicum, ceu in proprio loco dirimendum restat, est utrum sententia iniusta, hoc est contra leges lata, obliget in conscientia, hoc est utram reuere verè absoluat, quam actorem iura suo despoliet? Est enim argumentum à parte negatiua,

Ultima conclusio.

Probatio conclusio.

Explicatio superiorum conclusionum.

Dubium Theologicum.

Ratio verè absoluat, quam actorem iura suo despoliet?

SOTO
iure
legibus
Dicitur
15

gatiua, quod cum iudex sit iustus, ad quem ut s. Ethic. ait Philosophus, tanquam ad viuente[m] loquentemque iustitiam consuitur. & hæc omnia que in foro exteriori peraguntur, ad pacem reipublice ac perinde ad pacandos conscientias referantur, consequens fieri videtur, ut solennis sententia eius, qui publica pollet auctoritate, tutas sedasque reddat easdem conscientias eò vel maxime, quod sæpe humanum ius conscientia obligat, tamen si mera lex nature non obligat, ut patet in lege prescriptionis, qua dominium transfertur in possessorem. Nihilominus respondetur, nullam sententiam que contra leges iustas profertur, obligare in conscientiam. Conclusio est manifesta, & iuris etiam doctoribus confessa, ut apud Inno. & Panor. videtur. ca. quia plerique de immuni. eccle. quia cum sententia nullum habeat robur nisi quia est iuris declaratiua, ubi non est recti iuris interpretis, nulla est in conscientia. Dixerim iniustam contra leges nempe quæ ab vno auferit quod re vera suum erat, & alteri tribuit cuius non erat. Nam si alicui id adiudicetur quod verè erat suum, licet alter præmissio toto ordine iuris fuerit, priuatus, bona conscientia possidebit quod sibi adiudicatum est, siquidem re vera suum erat. Et præmissio ordinis iuris quamuis peccatum sit in iudice, & iniuriosa parti, tamen non constituit in mala conscientia cum qui quod verè est suum, possidet. idque planissimò exemplo patet. Si tu quod tuum est aut fraude surripias, aut vi auferas à possessore, quamuis delictum mortale forte committas dum priuata auctoritate exequeris quod publica deberes, nihilominus ad restitutionem non obligaris illius quod accipisti. Reuertamur ergo ad principale assertum, quod iniusta sententia neque tollit, neque confert. Fit enim ex illa consequens, ut etiam si dum litigas bona fide faciebas, nihilominus cum primum certo rescueris sententiam in tuum fauorem latam non fuisse iustam, restituere teneris quod tibi adiudicatum est, licet non expensas, si bona fide litigasti, idque siue reus fueris, siue actor. Et dico iniustam contra rei veritatem, etiam si iudex secundum allegata & probata in foro exteriori rectè iudicauerit. Quid autem si pars læsa non appellauerit? Videtur enim eo ipso consensisse, atque ad eò suum à se ius ablegasse:

quapropter postea non admittitur in iudicio ad repetendum. Respondetur quod etiam si non appellauerit, non censetur renunciare iuri suo. Sed hoc tantum patitur quod in foro exteriori non amplius repetens audietur. Atque hæc, veritas non solum ratio naturalis comprobatur, verum & ex l. Iulius. de conditione indebiti. colligitur. Quod autem non appellans præscripto tempore à tribunali postea repellatur, sunt qui dicant causam esse in personam eius negligentiam. Ego uerò non hæc tantum crediderim, uerum illam potior, quæ est ad obuiandum litibus, ad quod leges sanctissime fuerunt temperatæ. At uerò si quis rem sibi aut suis maioribus iniusta sententia ad iudicatum, bona fide legitimoque tempore præscriperit, bona denique conscientia possidebit, quia titulum habet legitimum, hoc est lege præscriptum. Dubium autem molestius est in beneficiis ecclesiasticis: quoniam quis, si per iustam sententiam expoliatur sacerdotio quod alteri confertur, utrum possessor deinceps tuta conscientia possideat? Id quod inter ceteros iuris interpretes. Panormitanus cap. primo. de concessio. præbend. & Inn. in cap. quia plerique. de immuni. eccle. sciens tunc tractant. Distinguendum ergo est de sententia, nam altera est declaratiua: nempe dum inter partes de iure aliquo, aut alia de re, aut de præhenda litigatur & sententia declarat utrius illorum sit. Et tunc citra dubium, sicuti neque in alijs secularibus rebus, sententia non ligat, Et ideo dum possessor sciuerit non fuisse iustam, tenetur renuntiare. Alia uerò est sententia priuatiua quoniam prælatus officio propter crimen quampiam sacerdotio multat, quod alteri confert, & tunc ceteri præfati doctores quod si reus non appellauerit, quia eo ipse consentire uideretur, alter tuta conscientia possidet. Secus si reus appellauerit, nam tunc licet iniuste non fuerit auditus, non censetur sensisse. Ego uerò profectò, salua eorum existimatione, non sic absolute crediderim, sed cum distinctione. Si inquam prælatus sciens & prudens illum iniuste condemnauit, arbitrator sententiam non tenere. Et ideo quotiescunque possessor id intelligit, renuntiare tenetur, & prælatus alteri restituere. Si uerò bona fide secundum allegata & probata illum condemnauit, etiam si falso fuerit accusatus

Solutio

Argu.

Respon
sio.

sententia

sententiâ tenet ac perinde alter tuto possidet, nisi tamen ille fuerit criminator qui falso accusauit. Nam tunc omnes doctores Canonici iuris merito tenent in habitum esse ad possidendum. Item hoc solū crederem in beneficiis ecclesiasticis quæ prælatorum auctoritate cõferuntur. Nam in alijs etiam si secundum allegata & probata sententiâ sit iusta, si tamen processit ex falsa præsumptione, non ligat in conscientia, ut Innocentius probe adnotauit in eodem capit. quia plerique. Quo fit, ut si cuius nomen de hæresi falso defertur, suis bonis priuetur, cum primum scisciscerit per calumniam fuisse delatum ac condemnatum, renetur eum in suorum possessionem restituere. Hæc ergo de hac re satis dicta sint.

ARTICVLVS VI.

Vtrum vrsurpatum iudicium sit semper peruersum.

TRia supra diximus ad rectum iudicium esse requisita, & iudicis auctoritatem, & iustitiæ æquitatem, & prudentiæ ordinem. Et quidem de hoc tertio, puta de ordine & processu iuris, nihil ad Theologum, sed res est causidica. Igitur cum de secundo in proximo articulo dictum sit, suscequitur ut de primo disputemus. Vtrum vrsurpatum iudicium, scilicet, ab eo qui non est iudex, sit ubique peruersum? Et arguitur a parte negatiua: Iustitia est quædam agendorum rectitudo nihil autem veritati desperit a quocunq; pronuntietur, sed a quocunq; est amplectenda, ergo neq; quidquam iustitiæ officit a quocunq; sententia proferatur. Secundo, Bona pars iudicij est peccata punire, cum laude autem referuntur nonnulli priuati qui peccata aliena vindicauerunt: ut Moyses qui vt legitur Exo. 20. Aegyptium interfecit, & Phinees Eleazari filius qui Zambri occidit, vt Numero 25. scriptum est. quod, vt habetur Psalm. 115. reputatum est ei ad iustitiâ, ergo licet priuatis circa auctoritatem publicam iudicare Tertio. Potestas spiritualis quæ a temporali distinguitur, nonnunquam se ingerit ad iudicandum seculares, ergo vrsurpatum iudicium non est ubique prauum. In contrarium est illud ad Roma. 14. Tu quis es qui iudicas alienum seruum?

Primū argum.

Arg. 2.

Arg. 3.

Paulus.

Conclō ratiua.

Ad quonem vnica conclusione respondetur. Iudicium vrsurpatum, hoc est a bique Soto, de iust. & iure. Q legi.

SOTO
IURE
COIUS
DIE
15

Ad primū arg.

Ad secundū arg.

legitima auctoritate super eum in quem fertur prolata, non solum peruersum est verum & nullum. Probat. Iudicium est legis ad personas applicatio cum vi coactiua, hæc autem fieri non potest absque publica auctoritate: ergo si aliter fiat, vitiosum est & nullum. Probat. Minor. Eiusdem est legem condere atque eam interpretari & declarare, sed applicatio legis ad personas est quedam eius interpretatio, id est declaratio quod talem personam in tali casu ligat, sergo sicut ex ab illo solo condi potest qui publica poller auctoritate ad cogendum ciues ita & eius solius est habentisq; eius auctoritatem ius dicere. Conclusio clara est, & 1. li. q. 1. decis. Hoc tamen est hic animaduertendum, quod inter ea que ad rectum iudicium publicum exiguntur, primū est auctoritas iudicantis. Nā etsi alia deficiant, nempe prudentia & iustitia, nonnunquam sententia tenet, saltem dum fertur secundum allegata & probata, vt proxime dicebamus, & semper timenda est, & tamen si emanet a nō iudice, adeo nulla est vt neque sit timenda.

Gregor. Vnde scitē Greg. Sententia, inquit pastoris siue iusta, siue iniusta, timenda est, 1. q. 3. Duo enim ponit vt sit timenda, etiam, si sit iniusta. videlicet vt sit pastoris, & vt sit sententia id est que non manifestarum intolerabilemque errorem contineat. Ex quo fit primum quod qui per tyrannidem regnū inuasum occupauit neque legem ferre vllam potest, neque ius dicere quod vllō pacto ciues in conscientia obliget nisi forsā prescriptione aut reipublicæ consensu legitimi fuerint tandem principes, vt de Frācis apud Gallos legitur, & apud Hispanos de Gotis secundo subsequitur, quod qui semel legitime magistratum adeptus est & si postea crimen commiserit ob quod merito sit illo abdicandus, tamen quousque iuris ordine priuatus sententia eius ligat, nisi sit ipso facto excommunicatus. Vt quamuis prætor crimen læsæ maiestatis admiserit, ob quod a magistratu expellendus iure est, nihilominus quoadusque iuridice priuatus sententia eis tenet. Secus si esset hæreticus, nam tunc ipso est excommunicatus atque adeo licet non priuatus officio tamen eius functione suspensus De arbitris autem forsā quis dubitet, nam iudicium eorum ligat tam in foro exteriori quam in conscientia. Tamen nulla videtur pollere auctoritate publicæ, quia non habent nisi quam

a partibus acceperunt, quæ tamen non habebant nisi priuatam. Respondetur autem quodammodo habere publicam. Nam cum vnusquisque teneatur fidem alteri seruare, iure gentium conditum est vt qui sequestri fuerint ab aliquibus constituti, vim habeat per suam sententiam ligandi, licet executio ad principem pertineat, qui vim habet coactiuam, & eius ministros.

Ad primum igitur argumentum respondetur, quod etsi pronuntiatio veritatis a quocunque sit suscipienda, tamen vis coactiua non nisi a principe, quam iudicium importet. Et ideo nisi habente auctoritatem proferatur, liberum est vniciuique eam suscipere aut repudiare. Secundum argumentum, Quantum ad historiam Phinees, nullam habet difficultatem. Nam cum Moyses, vt illic legitur, auctoritate diuina iussisset vt vnusquisque fratrem suum quem sciuisset interimeret eadem ille auctoritate vsus est. Historia vero Moyli anceps est. Legitur enim quod cum vidisset Aegyptium percutientem quendam de Hebrais, cum enecauit. Quocirca cum illum Aegyptium inflagranti delicto occuparet, potuit eum occidere per modum defensionis, nam vnusquisque ius habet vim repellendi non solum a seipso sed a fratre suo. Et hac uia Ambrosius libro de Offic. Moyses excusat a culpa. Si autem vltiam cessauerat Hebræum percutere, vel occisio non erat ad defensionem necessaria, necesse est dicere quod in vindictam illum occidit. Et re vera hoc gratius annuere videtur historia. Sed tunc cum publicam non haberet auctoritatem, non potest a culpa excusari, nisi dicatur id reuelatione diuina fecisse. Atque hanc rationem approbare videtur illud Act. 7. quod percusso Aegypto existimabat Moyses intelligere fratres suos, quoniam Dominus per manum ipsius daret salutem in Israel. Et quamuis non expressè illam dicatur percussorem iussisse, sed Moysen sic existimasse seruaturum populum, tamen profecto videtur illic percusso excusari, quare vtraque istarum solutionum potest optimè defendi. At vero Sanctus Thomas Augustini sequacissimus cum libentius amplexari videtur, qui in questione super Exod. non excusat illum a culpa, sed cum potius confert cum benignissimo nouali quod cum primo feritur

itur de herbarum quoque inutulum luxurie ac fertilitate laudatur propter spem quam promittit futura frugis. Et sic interpretatur illud Act. 7. quod cum animo plenus esset ad liberandum populum, illa ratione arbitrabatur rem perfecturum. Ad tertium denique respondetur, quod cum spiritualis potestas supereminet seculari, potest Ecclesiasticus Prælati seculares iudicio cogere in his quæ ad gratiam, & ad gloriam pertinent.

QVÆSTIO V.

DE DIVISIONE IVSTITIÆ.

S. Tho. 2. 2. quæst. 61.

ARTICVLVS I.

Primum particularis iustitia recte in distributivam & commutativam dividatur.

Iostquam de iustitia in genere, deque suo contrario, iniustitia, atque de eius annexis, iure scilicet & iudicio quantum res postulabat, dictum est, superest vt ad illam eius celeberrimam diuisionem descendamus, qua in distributivam & commutativam dispartitur. Est ergo quæstio ordine quinta huius libri, vtrum particularis iustitia recte in distributivam & commutativam dividatur? Quæstio hæc autem quatuor articulis absoluitur. Quorum primus diuisionis rationem doceat, secundus vtriuque medium, tertius materiam diuersitatem, quantumque tandem formam. A parte ergo negatiua quæstionis arguitur primo, Cum tres sint reipublicæ ordines, nempe totius ad partes, partium ad totum, & partium inter se, pulchrius, atque ad artem proprius fieret ex æquo trimembris diuisio, nimirum in legalem, que primum instituit ordines & distributivam, que ad secundum spectat, & commutativam, que circa tertium versatur incepte ergo sit bimembris. Secundo arguitur, Si vlla esset huius diuisionis ratio, ea vel inde oriretur, quod habent distincta subiecta, nem-

pe quod distributiva est in principe, cui incumbit bona publica distribuere, commutativa vero in subditis quorum pax & tranquillitas hac ratione continetur quod quisque ius suum alijs seruat, hoc namque discrimen prima fronte videtur hæc diuisio insinuare, at vero quecumque iustitia species tam in subditis est quam in principe, in hoc nimirum ad gubernandum atque in illis vt gubernentur, vtq. i de legali dictum est, nam commutativa eadem ratione est in omnibus, ergo ex hac differentia non potest sumi diuisionis ratio. Quod si duas differentias inde sumi, quod distributiva iustitia penâ ut in ordine ad plurimos quibus faciendâ est distributio commutativa vero est vnus ad alterum, contrafacit, quod vnum & multa speciem non mutant. Eiusdem quippe speciei est vnus homo cum duobus atque cum tribus. Deinde arguitur tertio, quod diuisio manca sit. Iustitia enim vindicativa neque sub distributiva neque sub commutativa comprehendi videtur, nam si respondeas contineri sub distributiva eo quod princeps vt præmia probis, & supplicia reprobis decernit, in contrarium est, tum quod & persona particularis potest licite vindictam petere, tum etiam quod vindicta debet fieri ad æqualitatem delicti, quod officium est commutativæ iustitiæ. Quod si hac ratione victus pertinere dixeris ad commutativam reclamare hæc ratio videtur quod soli principi incumbit penas exigere proculpis, quod speciem gerit distributivæ iustitiæ. In contrarium est auctoritas Philosophi. 5. Ethic. distinguentis duas iustitiæ species, quarum altera est distributivum directiva, altera vero commutationum.

Quo responso quæstionis lucidior fiat à terminorum expositione proficiscamur. Cum iustitia in genere, auctore Aristot. 5. Ethic. sic virtus qua quisque iustus dicitur, sit vt iuxta nomina sua, iustitia distributiva dicatur particularis iustitia, qua homo in bonorum communium distributione iustus fit. Commutativa vero sit illa item particularis, qua quisque in commutationibus iustus est. His facile intellectis tali responderetur affirmatiua conclusione. Iustitia particularis suapte natura in hæc duo dissecatur membra specie differentia, quæ sunt commutativa & distributiva. Conclusio est Arist. 5. Ethic. c. 2. cuius ideo auctoritas.

Q. 2. Auctori.

Ad tertium arg.

Primum argum.

Arg. 2.

Arg. 3.

Arist.

Conclō

in sua.

Aristot.

NOTO
iure
cogit
DIE
15